

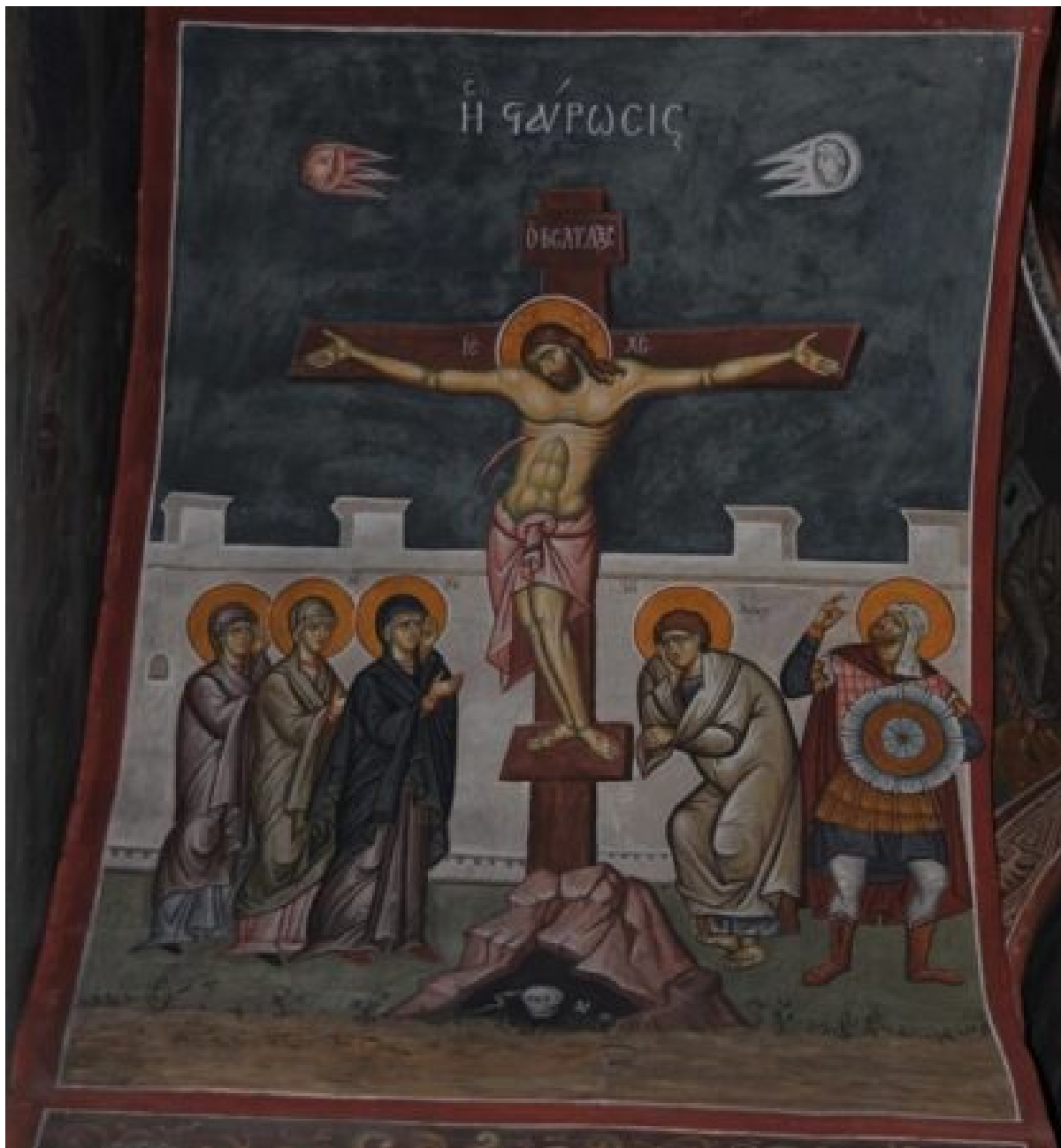
21 Απριλίου 2022

Μεγάλη Πέμπτη εσπέρας. Η Ποιητική και Υμνογραφική πρόσληψη του Πάθους

Ορθοδοξία / Πνευματική ζωή

Δρ. Νίκος Ορφανίδης, φιλόλογος - λογοτέχνης

Η Σταύρωσις. Τοιχογραφία Φώτη Κόντογλου, Καπνικαρεά, Αθήνα.

Σκέφτομαι τη συγκλονιστική αφηγηματικώς, διά του λόγου των Ευαγγελιστών, δώδεκα τόσα Ευαγγέλια, αλλά και τη μοναδική ποιητικώς και υμνογραφικώς περιγραφή και απόδοση και έκφραση του συγκλονιστικότερου γεγονότος της ιστορίας. Αυτού της Σταυρώσεως και του Θανάτου του Κυρίου και Θεού ημών, διά την ημών σωτηρίαν. Γιατί δεν υπήρξε ποτέ στην ιστορία μείζον και σπουδαιότερο γεγονός, από αυτό της Σταυρώσεως της Θεότητας. Ούτε πρόκειται να υπάρξει ποτέ. Πλην, ίσως, από την Ανάστασή Του, που ακολούθησε και την αναμενόμενη Δευτέρα Παρουσίας Του και την Ημέρα της Κρίσεως.

Μια συναγωγή κειμένων για τη Σταύρωση και το Πάθος από τον τόπο της ποίησης,

παλαιότερης και νεότερης, θα ήταν ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα. Μένω, όμως, εδώ, στον ποιητικό και τον άλλο λόγο, τον εκκλησιαστικό. Σ' όσα φρικτά και συγκλονιστικά ακούμε και παρακολουθούμε, αφηγηματικώς και ποιητικώς και υμνογραφικώς, πενθούμε, στην ακολουθία του Όρθρου της Μεγάλης Παρασκευής. Στην ακολουθία των Παθών, το εσπέρας της Μεγάλης Πέμπτης.

Δεν είναι μόνον ο λόγος ο ποιητικός, ο εξόχως συγκλονιστικός. Είναι και το μέλος. Η εναλλαγή των Ήχων, που αποδίδουν και το αίσθημα. Το πένθος πρωτίστως. Και όλο εκείνο το Πάθος. Το μέγεθος της αγάπης του Κυρίου μας. Αλλά και την ελπίδα της αναστάσεως.

Ξεκινώ πρώτα από τον Συναξαριστή. Με εκείνο το κείμενο το εξόχως λιτό. Και επιγραμματικό:

«Τη αγία και μεγάλη Παρασκευή, τα άγια και σωτήρια και φρικτά Πάθη του Κυρίου και Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού επιτελούμεν, τους εμπτυσμούς, τα ραπίσματα, τα κολαφίσματα, τας ύβρεις, τους γέλωτας, την πορφυράν χλαίναν, τον κάλαμον, τον σπόγγον, το όξος, τους ήλους, την λόγχην, και πρό πάντων, τον σταυρόν, και τον θάνατον, α δι' ημάς εκών κατεδέξατο, έτι δέ και την του ευγνώμονος Ληστού, του συσταυρωθέντος αυτώ, σωτήριον εν τω Σταυρώ ομολογίαν».

Αυτά, έτσι κατά τρόπο λιτό, άμεσο, ακριβή, χωρίς υπερβολές. Έπειτα είναι εκείνη η συγκλονιστική Είσοδος της Σταυρώσεως, που συντελείται ως γεγονός αεί παρόν. Γιατί ο Κύριος και ο Θεός είναι άχρονος. Τα Πάθη και η Σταύρωση συντελούνται την ίδια ώρα που εμείς τα περιγράφουμε και τελούμε εκκλησιαστικώς εις τους ναούς μας.

Σκέφτομαι εκείνα τα δάκρυα του Γέροντος Πορφυρίου τη Νύχτα των Παθών, εκεί στον Άγιο Γεράσιμο, στην Πολυκλινική Αθηνών, και όσα ο ίδιος διηγείται. Αντιγράφω, έτσι για την ιστορία:

«Μια Μεγάλη Παρασκευή κάναμε την ακολουθία. Η εκκλησία ήταν γεμάτη κόσμο. Τι έπαθα εκεί! Διάβαζα το Ευαγγέλιο κι όταν έφθασα στη φράση: «Ηλί, Ηλί, λιμά σαβαχθανί· τούτ' έστι Θεέ μου, Θεέ μου, ινατί με εγκατέλιπες;» δεν μπόρεσα να την τελειώσω. Δεν είπα το «ινατί με εγκατέλιπες;» με πλημμύρισε η συγκίνηση. Κόπηκε η φωνή μου. Μπροστά μου είχα όλη την τραγική σκηνή. Είδα εκείνο το πρόσωπο. Άκουσα τη φωνή του. Τον έβλεπα τον Χριστό πολύ ζωντανά. Ο κόσμος κάτω περίμενε. Εγώ τίποτα, αδύνατο να προχωρήσω...».

Στέκομαι και εκείνο το «Αμήν, αμήν λέγω υμίν, πριν Αβραάμ γενέσθαι εγώ ειμι». (Ιω. 8, 58), που απαντά και λέει ο Κύριος, ως άχρονος Θεός, στους Ίουδαίους, που

έκπληκτοι και αδυνατούντες να κατανοήσουν την έννοια της χρονικότητας και της αιωνιότητας στο πρόσωπον Ιησού, του σαρκωθέντος Λόγου, του είπαν: «πεντήκοντα έτη ούπω έχεις και Αβραάμ εώρακας;» «Όχι ήμουν», λένε οι Πατέρες, «αλλά είμαι. Ειμί. Δεν λέει «Πριν γίνει ο Αβραάμ Εγώ ήμουν», αλλά «Εγώ ειμι.»» Είμαι! Έτσι. «Νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων!» Γι' αυτό και το «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου». Σήμερον, λοιπόν, το αεί επαναλαμβανόμενον Πάθος. Και η επαναλαμβανόμενη Σταύρωσις του Κυρίου! Συντελούμενη τώρα. Αχρόνως.

[page_end]

Η Σταύρωσις. Τοιχογραφία Θεοφάνη του Κρητός, Ιερά Μονή Σταυρονικήτα Αγίου Όρους.

Στέκομαι, λοιπόν, πρώτα σ' εκείνο το σπαρακτικό κείμενο της ακολουθίας των Παθών. Στον εκφωνούμενο σπαρακτικώς λόγο της εισόδου του Σταυρού, σε Ήχο πλ. β', που εκφωνούν οι ιερείς και επαναλαμβάνουν άδοντες οι χοροί.

«Σήμερον κρεμάται επί ξύλου, ο εν ύδασι την γην κρεμάσας. Στέφανον εξ ακανθών περιτίθεται, ο των αγγέλων Βασιλεύς. Ψευδή πορφύραν περιβάλλεται, ο περιβάλλων τον ουρανόν εν νεφέλαις. Ράπισμα κατεδέξατο, ο εν Ιορδάνη

ελευθερώσας τον Αδάμ. Ήλοις προσηλώθη, ο Νυμφίος της εκκλησίας. Λόγχη εκεντήθη, ο Υιός της Παρθένου. Προσκυνούμέν σου τα Πάθη Χριστέ. Δείξον ημίν, και την ένδοξόν σου Ανάστασιν».

Δεν ξέρω πλέον συγκλονιστικό και σπαρακτικό και πονεμένο άσμα, που από μόνο του αποτελεί κραυγή και θρήνο και σπαραγμό. Και πόνο. Και δραματική οιμωγή. Όπως σε αρχαία τραγωδία.

Όλες οι εικόνες παραπέμπουν στη μεγαλοσύνη του Κυρίου. Του Δημιουργού και Θεού ημών. Όπως στον «Προοιμιακό Ψαλμό» (Ψαλμ. 103) που αναφέραμε πιο πάνω. Ο Σταυρούμενος Κύριος είναι «ο εν ύδασι την γην κρεμάσας», «ο των αγγέλων Βασιλεύς», «ο περιβάλλων τον ουρανόν εν νεφέλαις», «ο εν Ιορδάνη ελευθερώσας τον Αδάμ», «ο Νυμφίος της εκκλησίας», «ο Υιός της Παρθένου». Ο οποίος «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου», «Στέφανον εξ ακανθών περιτίθεται», «Ψευδή πορφύραν περιβάλλεται», «Ράπισμα κατεδέξατο», «Ήλοις προσηλώθη» και «Λόγχη εκεντήθη». Να η άκρα ταπείνωσις.

Για να εκφράσουμε πάντες ημείς, οι της πτώσεως Σταυρωταί, την προσδοκία και ελπίδα μας για την ανάσταση. Γιατί ο Κύριος είναι Θεός ελέους και Θεός φωτός και ελπίδος:

«Προσκυνούμέν σου τα Πάθη Χριστέ. Δείξον ημίν, και την ένδοξόν σου Ανάστασιν».

Συνεχίζω αυτό το ποιητικό οδοιπορικό, με τον ποιητικό λόγο του αγίου Ρωμανού του Μελωδού, που μας πάει και στην άλλη διάσταση του Πάθους. Αυτό της πάσχουσας και συντετριμμένης Μητέρας του Θεού και Μητέρας του Κόσμου. Της Παναγίας. Και αντιγράφω το Κοντάκιον και τον Οίκον.

Πρώτα το Κοντάκιον σε Ήχος πλ. δ΄:

«Τον δι' ημάς Σταυρωθέντα, δεύτε πάντες υμνήσωμεν, αυτόν γαρ κατείδε Μαρία επί του ξύλου, και έλεγεν. Ει και σταυρόν υπομένεις, συ υπάρχεις ο Υιός και Θεός μου.

Κι έπειτα τον «Οίκον»:

«Τον ίδιον Άρνα, η αμνάς θεωρούσα προς σφαγήν ελκόμενον, ηκολούθει Μαρία, τρυχομένη μεθ' ετέρων γυναικών, ταύτα βοώσα. Πού πορεύη Τέκνον, τίνος χάριν, τον ταχύν δρόμον τελείς; μη έτερος γάμος πάλιν εστί εν Κανά; Κακεί νυν σπεύδεις, ίνα εξ ύδατος αυτοίς οίνον ποιήσης; συνέλθω σοι Τέκνον, ή μείνω σοι μάλλον, δος μοι λόγον Λόγε, μη σιγών παρέλθης με, ο αγνήν τηρήσας με, συ γαρ υπάρχουν ο Υιός και Θεός μου».

Είναι εδώ ο θρήνος της Μητέρας του Θεούς, ένας λόγος σπαρακτικός στη λιτότητα και πυκνότητά του και αμεσότητά του. Με τον Οίκο ο Ρωμανός μας εισάγει στην άλλη δεσπόζουσα παράμετρο του Πάθους. Στην Μητέρα του Θεού.

Και έπειτα, εις Ήχον α', ψάλλουμε:

«Σήμερον σε θεωρούσα, η άμεμπος Παρθένος εν Σταυρώ, Λόγε αναρτώμενον, οδυρομένη μητρώα σπλάγχνα, ετέτρωτο την καρδίαν πικρώς, και στενάζουσα οδυνηρώς εκ βάθους ψυχής, παρειάς συν θριξί καταξάινουσα, κατετρύχετο, διό και το στήθος τύπτουσα, ανέκραγε γοερώς. Οίμοι θείον Τέκνον! οίμοι το φως του Κόσμου! τι έδυς εξ οφθαλμών μου, ο αμνός του Θεού; όθεν αι στρατιαί των ασωμάτων, τρώμω συνείχοντο λέγουσαι. Ακατάληπτε Κύριε δόξα σοι.

Στέκομαι σε εκείνο το «ετέτρωτο την καρδίαν» και γυρίζω στον προφητικό λόγο του αγίου Συμεών του πρεσβύτου:

«Και ιδού ην άνθρωπος εν Ιεροσολύμοις ω όνομα Συμεών, και ο άνθρωπος ούτος δίκαιος και ευλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν του ισραήλ, και Πνεύμα ην άγιον επ' αυτόν· και ην αυτώ κεχρηματισμένον υπό του Πνεύματος του αγίου μη ιδείν θάνατον πριν ή ίδη τον Χριστόν Κυρίου. Και ήλθεν εν τω Πνεύματι εις το ιερόν· και εν τω εισαγαγείν τους γονείς το παιδίον Ιησούν του ποιήσαι αυτούς κατά το ειθισμένον του νόμου περι αυτού και αυτός εδέξατο αυτόν εις τας αγκάλας αυτού και ευλόγησε τον Θεόν και είπε· Νυν απολύεις τον δούλόν σου, δέσποτα, κατά το ρήμά σου εν ειρήνη, ότι είδον οι οφθαλμοί μου το σωτήριόν σου, ο ητοιμάσας κατά πρόσωπον πάντων των λαών. Φως εις αποκάλυψιν εθνών και δόξαν λαού σου Ισραήλ. Και ην Ιωσήφ και η μήτηρ αυτού θαυμάζοντες επί τοις λαλουμένοις περι αυτού. Και ευλόγησεν αυτούς Συμεών και είπεν προς Μαριάμ την μητέρα αυτού· Ιδού ούτος κείται εις πτώσιν και ανάστασιν πολλών εν τω Ισραήλ και εις σημείον αντιλεγόμενον. Και σου δε αυτής την ψυχήν διελεύσεται ρομφαία, όπως αν αποκαλυφθώσιν εκ πολλών καρδιών διαλογισμοί...». (Λουκά, 22-40)

Τέλος είναι εκείνη η περιγραφή των Παθών, έτσι εξοδικώς, με ένα τρόπο μουσικώς συγκλονιστικό και σπαρακτικό, εις Ήχον πλ. Β΄:

«Εξέδυσάν με τα ιμάτιά μου, και ενέδυσάν με χλαμύδα κοκκίνην, έθηκαν επί την

κεφαλήν μου, στέφανον εξ ακανθών, και επί την δεξιάν μου χείρα, έδωκαν κάλαμον, ίνα συντρίψω αυτούς, ως σκεύη κεραμέως».

Και,

«Τον νώτόν μου έδωκα εις μαστίγωσιν, το δε πρόσωπόν μου ουκ απεστράφη από εμπτυσμάτων, βήματι Πιλάτου παρέστην, και σταυρόν υπέμεινα, διά την του κόσμου σωτηρίαν».

Για να ολοκληρωθεί υμνογραφικώς ο Όρθρος με το:

«Εξηγόρασας ημάς, εκ της κατάρας του νόμου, τω τιμίω σου Αίματι, τω Σταυρώ προσηλωθείς, και τη λόγχη κεντηθείς, την αθανασίαν επήγασας ανθρώποις. Σωτήρ ημών δόξα σοι».

Να και πάλιν η ποιητική μεγαλοσύνη της περιγραφής των Παθών του Κυρίου. Και η δυναμική του φωτός: «Την αθανασίαν επήγασας ανθρώποις».

Νίκου Ορφανίδη, «Πορεία προς την Ζωηφόρον Ανάστασιν, Δώδεκα κείμενα για την Αγία και Μεγάλη Εβδομάδα και την Ανάσταση του Κυρίου».

<https://bit.ly/3rG4Q9e>